

Švrću, spomenuti dječak uzvikuje *bang* (engl. *bang!*), dok kod nas djeca u igri, oponašajući pucaj, uzvikuju *bum!* ili *bam!*¹. Isti dječak više oponašajući zvuk automobilske trube *honk! honk!*, dok naša djeca tu uzvikuju *tu! tu!* (ili *bi! bi!*).

Švrća glode kosti ili staru cipelu, i zvuk se prikazuje s *rip! čomp! krunč!*² (engl. *rip! chomp! crunch!*), a trebalo je upotrebiti *hrsk! gric! krc!* i sl. Kad Švrća sa svojom braćom i sestrama jede iz zdjelice, upotrebljava se onomatopeja *slarp!* (engl. *slarp!*) umjesto našeg *mljas!* Kad on udara glavom u nogu stola, mi čitamo *boing!*, a trebalo je stajati *tup!* ili *tras!* i t. d., i t. d. Obilje primjera, kao što vidimo, a usto svi nisu ni obuhvaćeni, da ne bismo zamarali čitaoc.

Engleski jezik je doduše nešto bogatiji onomatopejama od hrvatskog,³ ali to ne oslobađa prevodioce ovog stripa obaveze da se potrudu, da nađu odgovarajuće hrvatske onomatopeje — to prije, što su već dosada obiljem domaćih onomatopeja dokazali, da nisu baš tako nesnalazljivi.

I na kraju: tkogod će možda reći: »Pa to nije tako važno! To ionako nitko ne primjećuje.« Nemojmo se, međutim, varati. »Švrću« čitaju deseci tisuća naše djece, i nije isključeno, da neki od spomenutih izraza ostane u njihovu sjećanju i uđe u upotrebu u igri potiskujući tako domaće uzvike i onomatopeje u vrijeme, kad dječja svijest najlakše prima.

Zeljko Bujas

O PISANJU TUĐIH IMENA

Iako su prošle već preko dvije i po godine, otkako je Pravopisna komisija započela radom, nikakvi definitivni zaključci još nisu doneseni, pa se prema tome još nisu ni

¹ Iako mi se čini, da je (pretpostavljam pod utjecajem kaubojskih filmova) uzvik *kh!* ozbiljno ugrozio *bum!* i *bam!* — bar kod starije djece.

² Posebna je griješka to, što se *crunch!* izgovara *kranč!* a ne *krunč!*

³ Čemu su, ja vjerujem, pridonijeli baš stripovi, koji u tolikom broju izlaze u Engleskoj i SAD, a koji opet očito stoje pod utjecajem zvučnih efekata iz crtanih filmova.

mogli u praksi sprovesti. No otkako je »Jezik« izvijestio javnost o pojedinim rezultatima rada komisije u veljači prošle godine, prihvatili su mnogi pisci i novinari neke od zaključaka kao definitivne i počeli ih primjenjivati u svojim napisima.

U svom članku u »Jeziku«, broj 3, godine 1956./57., prof. Jonke se osvrnuo među ostalim i na problem pisanja stranih imena, ličnih i geografskih, te kaže, da se za ćirilске tekstove predlaže pored pisanja po izgovoru i izvorno pisanje u zagradi pri prvom navođenju, a u tekstovima latinicom — izvorno pisanje, no s dodatom oznakom izgovora u zagradi pri prvom navođenju.

Neki zagrebački listovi počeli su ubrzo iza toga primjenjivati ovaj prijedlog, tako da se sve više susreće pored imena stranih političara, naučnih radnika i t. d. fonetski izgovor tih imena u zagradi, kad su prvi put spomenuta. No time kao da se riješio jedan problem, a iskrslalo nekoliko novih.

Već je prof. Hamm (»Jezik«, broj 3, god. 1956./57.) u svom članku »Pisanje tuđih imena« ukazao na neke teškoće, koje se pri tom javljaju. Kako naći adekvatni znak u našem pismu za neki glas stranog jezika? Kako označiti druge fonetske elemente: duljinu, akcenat i sl.? A dr. Zoričić, pisac članka o istoj temi u »Jeziku«, broj 5, god. 1956./57., ukazuje na opasnosti, do kojih vodi ovakvo fonetizirano pisanje, t. j. potpuno izopačenje stranog jezika. On sam navodi jedan primjer iz svoje prakse, kada je pred tridesetak godina neki naš sportski funkcionar održao govor na »francuskom« jeziku tako, da prisutni Francuzi nisu primijetili, da govornik govori njihovim jezikom, već su izjavili, da nalaze sličnosti između našeg i svog jezika. Očito se govornik služio nekom svojom vlastitom fonetikom, govoreći jezikom, koji mu je inače bio posve nepoznat.

No takvi su slučajevi ipak iznimni, pa se zato i navode više kao anegdote nego kao ilustracija uobičajene prakse. Jer ono, što je Pravopisna komisija vjerojatno zamislila svojim prijedlogom, nije da se čitavi tekstovi, govori, predavanja fonetski transkribiraju, već pojedina strana imena ili izrazi,

koji se nađu u tekstu na našem jeziku. A ta zamisao zaista nije loša, ako se uzme u obzir, da prosječni naš čovjek, naučen da sve čita onako, kako je napisano, prenosi to pravilo i na strana imena, pa ih onda kojekako izvrće.

Prof. Hamm u svom članku »Pisanje tuđih imena« kaže, da je posve sporedno, kada čovjek čita za sebe, hoće li on strano ime pročitati ispravno ili neispravno, jer će on jednako doživjeti na pr. junaka jednog romana, izgovarao ga on kao *Eden* ili kao *Idn*. To je istina. No postavljaju se dva pitanja. »Eden« je samo po sebi skup vokala i konsonanata, koji zvuči nekako prihvatljivo za naš glasovni sistem, pa ga možemo čitati, kako je napisan, a da nas pri tom ne »zaboli uho«. Tako će biti, i kad susretremo imena, kao što su Margaret ili Peter, pa makar se ona odnosila i na Engleze, te ne će biti nikakav problem, ako mi ne znamo, da bi ih Englezi zapravo čitali kao Magrit i Pirtə. No što onda, ako susretremo junaka romana, koji se zove Heatchliff? Tu će se čitalac, koji ne govori engleski, pa prema tome ne zna, kako bi to izgovorio, sigurno pitati: »Kako li se to čita?« i sigurno bi se obradovao, kad bi u zagradi našao odgovor na svoje pitanje. A drugo, o čemu prof. Hamm ne govori, to je — što onda, ako ne čitamo za sebe, već čitamo nekome drugome, ili naprosto želimo razgovarati s nekim o onome, što smo pročitali? Sigurno onda ne ćemo htjeti, ne ćemo moći reći, da se junak romana zove »Heatchliff« (izgovarajući svako napisano slovo), jer nam je ta kombinacija strana i nespretna za izgovor.

Prof. Hamm dalje ističe, da unatoč fonetiziranom pisanju ne možemo prikazati kvantitativne i akcenatske odnose u stranim riječima. I to je točno. Dođe li do realiziranja prijedloga Pravopisne komisije, da se obavezno sva strana imena u zagradi transkribiraju u naš fonetski sistem, sigurno je, da će upravo to predstavljati najveću teškoću. Teško je predvidjeti, do kakvih će sve specifičnih problema doći u praksi, no bit će to svakako teško sprovesti. Pitanje je međutim, koje je od dva zla manje: do-

pustiti neukom čitaocu, da izgovara na pr. engleskog dramatičara »Shakespeare«, kako je napisano, ili mu dati u zagradi nešto kao Šekspir, pa eventualno riskirati, da on to pročita Šekspîr (što se vrlo često čuje). Možda bi pitanje trebalo ovako postaviti: pretpostavimo, da jednom Englezu neki naš čovjek spomene, da je čitao Šekspîra. Englez će posve sigurno znati, koga misli. A hoće li ga shvatiti, ako ga zapita za Shakespeara, izgovarajući slovo po slovo?

Meni se pred neko vrijeme desilo nešto slično, pa govorim donekle iz iskustva. Poznato je, da Englezi kao »velik narod« ne uzimaju sebi truda da nauče pravilno izgovarati strana imena. Nalazila sam se u jednom društvu u Londonu, gdje se govorilo o muzici. Kako sebe ne smatram naročitim ekspertom na tom području, mislila sam, da će biti najbolje ne upletati se u razgovor, dok se govorilo o nekom francuskom kompozitoru, meni posve nepoznatom. Tek nakon nekog vremena bilo mi je jasno, da se govori o Ravelu, čije su ime neprestano izgovarali kao Reivl. prilagodivši ga engleskom fonetskom sistemu. Čovjek, koji je o njemu govorio, sigurno je doživljavao glazbu Ravela bez obzira na to, kako je izgovarao njegovo ime, no kad je počeo o njemu govoriti, došlo je do nesporazuma. A da je taj isti Englez negdje našao izgovor tog imena, pa ga izgovorio makar Ràvel umjesto Ravèl, ja vjerujem, da bih odmah bila znala, o kome se radi.

Uostalom i ne očekuje se od prosječnog čovjeka, da posve ispravno izgovori stranu riječ. Jer čak ni fonetski simboli ne će nam sasvim predočiti zvuk jednog stranog glasa, ako nismo fonetičari. Nitko ne očekuje, da će se odsada sva imena iz različitih jezika početi kod nas izgovarati savršeno precizno, i sigurno je, da će se i dalje ignorirati činjenica, da je u riječi *Idn* ono »i« dugo i da »d« treba izgovoriti kao alveolarn glas, a ne kao dentalan. No ako umjesto *Idn* kažemo *Eden*, moglo bi se pomisliti, da se radi o onom imenu, koje se piše »Aden«, a to je geografski pojam, ne ime političara ili junaka iz romana Jacka Londona.

Postavlja se dakle pitanje, hoće li novi sistem poboljšati ili pogoršati dosadašnje stanje. Kod tekstova ćirilicom bilo je dosada, mislim, gore nego kod nas. Tamo su se imena nalazila isključivo fonetizirana, pa je onda redovito bilo tako, da su čitaoci i krivo pisali i djelomično krivo izgovarali ta strana imena. Kod nas su bar znali, kako da ih pišu. No upravo ova zamisao, sa navođenjem izgovora u zagradi, čini se, da će pomoći čitaocu: on će znati, kako da izgovori strano ime. Ovdje dolazi dakako jedno drugo važno pitanje, a to je: naći što autentičniji način prikazivanja tog izgovora. Jer prikazivanje izgovora fonetskim simbolima ne dolazi dakako u obzir — morat ćemo se zadovoljiti znakovima našeg alfabeta. I upravo će ovdje naši lingvisti morati priskočiti u pomoć novinarima i izdavačima, od kojih se ne može tražiti, da tako savršeno vladaju sa pet, šest stranih jezika, da bi mogli odgovorno fonetizirati tuđa imena u štampi i knjigama. To se uostalom već pokazalo. Dovoljno je otvoriti bilo koje novine, gdje su već počeli primjenjivati ovo pravilo, pa da se vide često upravo apsurdni oblici u zagradama iza stranih imena. No pisce tih članaka ne možemo osuđivati — od njih je samo simpatično, što su se prihvatili tako kompliciranog posla. Trebalo bi upozoriti redakcije listova, izdavačka poduzeća, radio-stanice, da svaki put, kad naiđu na jedno novo strano ime, slobodno zamole stručnjake — fonetičare i lingviste — da im pomognu. Koliko puta je problem za naše novinare, kako da pravilno transkribiraju strane riječi u svojim člancima, koliko puta spikeri naših radio-stanica žele znati, kako da izgovore ovu ili onu riječ! A ako bi oni postali posve sigurni u svoj izgovor stranih imena, postale bi upravo novine i radio one institucije, čiji bi oblik izgovora svaki naš građanin prihvatio kao jedino ispravan i kompetentan. Tako će kombinacijom žive riječi na radiju i transkribirane u tekstu čitalac biti kadar da dosta dobro izgovara svako novo ime, koje se pojavi u štampi, pa bilo ono iz ma kojeg jezika.

Nada Horvat

OSVRT NA JEDAN PRIJEDLOG PRAVOPISNE KOMISIJE

Uredništvo je pozvalo čitaoce, da se poželji osvrnu na prijedloge Pravopisne komisije, koje je ukratko prikazao prof. Ljudevit Jonke u 3. broju »Jezika« prošloga godišta. Iskorišćujem ovu priliku i iznosim svoju zamjerku o jednome poglavlju našega budućeg pravopisa, kako ga je predložila komisija. Riječ je o interpunkciji. Između gramatičke i logičke interpunkcije, s kojima se na izgled nije zadovoljila, komisija je pronašla treće rješenje, ali ni to rješenje nije bez nedostataka, a niti je ona dovoljno vodila računa o pravopisnoj raširenosti i tradiciji pisanja, što je češće isticano, otkako se počelo raditi na izradbi zajedničkoga pravopisa. Naime, komisija se odlučila za logičku interpunkciju nadopunjenu elementom rastavljanja. Element rastavljanja kao dopuna logičkoj interpunkciji dosad nije bio poznat u našoj pravopisnoj ili gramatičkoj terminologiji. Išlo se, izgleda, za tim, da se nađe kompromis između gramatičke interpunkcije Boraničeva Pravopisa i Beličeve logičke interpunkcije. Kako slijedi, ovaj je kompromis, ako ga je tako moguće nazvati, na štetu gramatičke interpunkcije, jer je ona potpuno odbačena, a prihvaćena logička s jednim dodatkom, koji je čini logičnijom, utoliko što vodi brigu donekle o čitaočevoj naravi, kako ne bi odviše naprezao misao u duljim rečenicama. Ovaj most između gramatičke i logičke interpunkcije izgleda dosta krhak. Element rastavljanja ima dakle i neku osobinu gramatičke interpunkcije. Bez obzira na dopunu logička interpunkcija ostala je i ostat će neodređena i dalje. Taj jezičac ne će je učiniti dovoljno određenom. Koliko pisaca (ili pak pisara), toliko i logičkih interpunkcija i elemenata rastavljanja. Istu rečenicu nekoliko ljudi rastavit će svaki na svoj način. Jedan smatra, da treba istaći neku misao, a drugi opet ne bi za to vidjeli potrebu pa bi istakli nešto treće.

Svi slavenski jezici imaju gramatičku interpunkciju, njemački jezik i još neki, jedino je u beogradskom pravopisu uvedena logička. Bit će uvedena jamačno pod utje-